

A TIHANYI BIOLÓGIAI KUTATÓINTÉZET SZEREPE A MAGYAR BIOLÓGIAI KUTATÁSBAN*

TÖRŐ IMRE
az MTA r. tagja

A 30 évvel ezelőtt megnyílt Tihanyi Biológiai Intézet az elmúlt 3 évtized alatt igen szép eredményeket ért el és a magyar biológiai kutatásnak sajátos otthona volt. Alig van, talán nincs is olyan biológusunk, aki ne lett volna Tihanyban és ne ismerte volna az intézetet. Ennek dacára az intézet mégsem tudott azzá válni, amivé lehetett volna, nem tudott a biológiai kutatás centruma lenni és éppen ezért sokszor érte igazságtalan vád az intézet fenntartásáért küzdőket, s azokat, akik tudták, hogy a Tihanyi Biológiai Intézetre szüksége van a magyar tudományos életnek. A nehézségeket az okozta, hogy az intézet tulajdonképpeni rendeltetése nem volt élesen körülírva, meghatározva. S bár az intézet eredményesen működött, a lehetőségeket, mely az intézet fekvéséből adódik, nem tudta kihasználni, másrészt éppen a fekvéséből származó nehézségek gátolták sokszor a sokak által igényelt kutatások beállítását. Ez volt az oka annak, hogy az intézet nem volt szervesen beépítve a magyar biológiai tudományos életbe és ez lehetett a magyarázata a sok ingadozásnak és vitának, mely az intézet rendeltetése körül még szakkörökben is lezajlott.

Három évtized alatt a Tihanyi Biológiai Intézet életében sok ízben történt változás. Sokféle úton keresték azt a feladatot, melyet az Intézet az igényeknek megfelelően, az adott elhelyezésben legjobban betölthet. Nem szabad elhallgatni, hogy voltak személyi nehézségek is, amelyek zavarták a tudományos-célkitűzéseket, s amelyek sokszor a legjobb elgondolást is tönkretették, de ezekkel egy olyan izolált intézmény esetében, mint a Tihanyi Biológiai Intézet, a jövőben is mindenkor számolni kell, s az intézet vezetőinek és feletteseinek ezt a körülményt elgondolásaiknál nem szabad figyelmen kívül hagyni. Lehet, hogy az intézet alapításának az elgondolása nem onnan indult ki, hogy a magyar biológiai kutatásoknak egy fellelvárra van szükségük, hanem onnan, hogy a Balatonnak ezen a gyönyörű és tájszépség és érdekesség szempontjából páratlan helyén külföldi mintákra egy kutatóintézet létesüljön, mondom, lehet, hogy az elgondolás innen indult ki, s szolgáltatott éppen ezért számtalan vádaskodásra okot, mégis meg kell állapítanunk, hogy a Balaton partja egy ilyen intézet

* A MTA Tihanyi Biológiai Kutatóintézete fennállásának 30 éves jubileumi ünnepsége műsorá nak keretében 1957. szept. 14-én tartott előadás.

nélkül sokkal szegényebb volna és a magyar biológiának az intézetet, ha nem volna, most kellene megépíteni.

Az intézetben folyó munkákat két évtizeden keresztül mindig az döntötte el, hogy milyen témákkal foglalkozó kutatók kerültek az intézethez. Ez az elgondolás a kutatóintézetek szervezetében nem egyedülálló, mert hiszen pl. a nagy kutató intézetek a Berlin—Dahlemi biológiai intézet, vagy a Rockefeller Intézet New Yorkban szintén változtatja osztályait a célból, hogy egy tehetséges kutató számára nagyobb lehetőségeket biztosítsanak. A szervezés tehát személyi szempontok szerint történt. Ez az összehasonlítás azonban nem helytálló, mert ott több intézetről van szó, itt pedig egyetlen, aránylag kis intézertől, melynek egyes laboratóriumait nem lehet ennyire szabadon és tarkán beállítani.

Az, hogy a Magyar Tudományos Akadémia az intézetet kutatóintézetei sorába iktatta, magával hozta azt a kívánalmat, hogy az intézet munkája a biológiai tudományok tervszerű működésébe beilleszkedni tudjon, de igyekezzen munkájával a tudományos fejlődés előmozdítása mellett a népgazdaság gyarapodását, s a magyar nép életszínvonalának emelését is szolgálni. A Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Csoportja különösen súlyt helyez arra, hogy a Tihanyi Biológiai Intézet fejlődjön, s találja meg azt a feladatkört, mellyel legjobban tudja szolgálni a fenti kettős célkitűzést. Éppen ezért elképzelésével az intézetet e kettős célnak megfelelően kívánja fejleszteni.

Az intézet fekvése determinálja, hogy munkájával elsősorban a Balatonnak, mint élő egységnek olyan általános biológiai törvényszerűségeit kutassa és ismeresse meg, melyek speciálisan a Balatonban, de a többi magyar vizek életében is döntőek. Ez természetesen az egész vízi élővilág és a vizek fiziológiája szempontjából is nagyjelentőségű. Különösen fontos számunkra, hogy ilyen nagy természeti kincs birtokában, mint amit a Balaton jelent, azt minél jobban értékesíteni és kihasználni tudjuk ugyanakkor, amikor ezek kutatásával nagy szolgálatot tehetünk az egyetemes hydrobiológiai tudományoknak is. Az intézet ezt a feladatát eddig is betöltötte, s ennek további fejlesztését ezután is végezni fogja. A Tihanyi Biológiai Intézetet mint egy teljes hydrobiológiai kutatóintézetet kívánjuk továbbfejleszteni és megerősíteni még hiányzó osztályokkal, annál is inkább, mert rá ezenkívül még további feladatok is várnak. Az intézetnek vezetős szerepet kell betölteni a magyar vizek kutatásában. Elsősorban óhajtjuk kiterjeszteni az intenzívebb hydrobiológiai kutatásokat a nagyobb magyar folyóvizekre a Dunára és a Tiszára is. E tekintetben már megtettük az első lépéseket azzal, hogy az Eötvös Loránd Tudományegyetem alsógödi biológiai telepén egy akadémiai Dunakutató állomást helyeztünk működésbe DUDICH professzor irányítása mellett, míg Szegeden ugyanúgy egy Tiszakutató állomást létesítettünk. Ezeknek fejlesztése további feladatunk.

Az az elgondolásunk, hogy e két állomás a Tihanyi Biológiai Intézet munkáját kiegészítve és azzal összhangban az intézet országos jelentőségét

fokozza és úgy tudományos, mint népgazdasági szempontból fontos munkája elé igen szép célkitűzést szab.

Az intézetnek azonban egy másik nagy feladatot is kell betölteni. A magyar biológiai tudományok területén különösen a kísérleti biológia az a terület, ahol intenzív fejlesztés szükséges. Nemcsak azért, mert ezen a területen nem állunk jól, hanem azért is, mert ezen a területen világszerte intenzív a fejlődés és ezt a fejlődést nekünk is követnünk kell. Ezt a célt csak akkor tudjuk elérni, ha a Tihanyi Biológiai Intézet felszerelését ebben az irányban tökéletesítjük és a kutatók létszámát ennek megfelelően gyarapítjuk. El kell érünk, hogy Tihanyban experimentálisan dolgozó biológus szakemberek legyenek, akik e tudományág fejlesztéséből kivegyék részüket. Emellett azonban az intézet múltjából átvesszük a jól bevált vendégkutató intézményét is. Ez azt jelenti, hogy Tihany szívesen fogad vendégként úgy belföldi, mint külföldi kutatókat, akik az intézetben dolgozni kívánnak azoknak az adottságoknak a felhasználásával, melyek Tihanyban rendelkezésére állanak. Ilyen értelemben ösztöndíjakat is kívánunk juttatni fiatal embereknek a Tihanyban való dolgozás céljából. Ez nagymértékben elősegíti az intézet, de az egész magyar biológia külföldi- és belföldi kapcsolatainak fejlesztését és elősegíti az intézet munkatársainak továbbképzését is. Szeretnénk elérni, hogy Tihanyban mindig dolgozzon legalább 2–3 vendégkutató, ami az idegen nyelvek tanulása, de az ún. szigetbetegség elleni profilaktikus védekezés szempontjából is jó eszköznek mutatkozik. Továbbmenve ezen cél elérésében, megállapodtunk az MTA Biológiai és Orvosi Tudományok Osztályával, hogy minden évben közösen, kísérleti biológiai problémák köréből 2–2 symposiumot fogunk rendezni Tihanyban. A symposium tárgya meghatározott aktuális probléma lesz, melynek néhány legkiemelkedőbb külföldi képviselőjét is meghívjuk. A symposiumok néhány napig tartanak, s a végén a vita eredményeként megszületett határozatot nyomtatásban is megjelentetjük. Tihanyi symposiumok címmel, e kiadványok nemzetközi tudományos értéke is bizonyára hozzá fog járulni Tihany fejlesztéséhez, de a tihanyi kutatók tudományos fejlődéséhez is.

A Biológiai Csoport Vezetősége egyik főfeladatának tartja, hogy fenti célkitűzéseket megvalósítsa. Az experimentális biológia fejlesztésének kérdésében a Tihanyi Biológiai Intézet egyik fontos eszközünk. Gondosan kívánunk vigyázni arra, hogy a hydrobiológiai kutatások akadémiai szinten folyjanak, hogy a kutatás ne toljódjon el nagyon a gyakorlat irányába és ne pótoljon egy halászati kutatóintézetet, hanem annál sokkal általánosabb, a hydrobiológiának azon kérdéseivel foglalkozzon, melyek biológiai tudományunk értékét emelik. Másrészt igyekszik a Csoportvezetőség annak biztosítására, hogy az intézetben az experimentális biológiai kutatások ne másodrendű szerepet játszanak, hanem ellenkezőleg minél előbb legyen ez az intézet sikeres eredményeket felmutató egyik fő munkaterülete a kísérleti biológiának s az intézet mint centrum ennek a tudománynak fellegrává fejlődjön. Meggyőződésünk, hogy a két feladat és

munkakör jól megfér egymás mellett. Meggyőződésünk, hogy egymást termékenyítve az ilyen együttdolgozás mindkét tudomány fejlesztését előre fogja vinni.

Az intézet első vezetőinek sem lehetett más elképzelése, mit amit mi most célul tűztünk ki az intézet elé. Mutatja ezt az, hogy az intézetnek két igazgatója is volt, talán ennek a kettős célnak megfelelően. A hagyomány útjait, de a józan ész útját is járjuk akkor, amikor a fenti úton kívánunk haladni.

Az eltelt nehéz 30 év az intézet életében sok tapasztalatot hagyott maga után. A „csiborpatkolótól” az Akadémia kutatóintézetéig az út nem volt egyenes. Meggyőződésünk, hogy kormányunk további megértő támogatása és a Magyar Tudományos Akadémia Elnökségének helyeslése követ további utunkon, melyen kísérve kutatóink soha meg nem szűnő lelkesedésével, legyőzzük a nehézségeket és bizakodással tekinthetünk az újabb évtizedek elé.